

Jiří Bigas

SUPL

dauphin

Supl je komorní příběh dvou mužů a jedné ženy v končícím čase Husákova bezčasí, tří učitelů z gymnázia v jednom jihočeském městě, učitelského trojúhelníku, jehož definice nechce určovat velké dějiny, ale je jejich součástí, protože i malí lidé žijí velké dějiny, ať chtějí, nebo ne.

Když nám vládli komunisté, svět i život se zdály být jednodušší a srozumitelnější. To neznamena lepší. Skoro pořád něco chybělo, proto se tomu začalo říkat nedostatkové zboží a komunální satira takové nedostatky občas kritizovala. Nejvíce se nedostávalo osobní svobody, o tom se ale oficiálně mluvit nesmělo, kritika se trestala. O to víc se bojovalo: vedl se permanentní třídní boj, boj proti imperialismu, každoroční boj o zrno, hodně se bojovalo za mír. Dělalí jsme si starosti, jak zle se žije dělnické třídě na Žápadě. Továrny u nás byly jako kasárna, dělníci se cvičili ve střelbě a kolektivy se zavazovaly, že splní plán. Plán ale neznamenal, že si lidé koupí, co potřebují. Občas se ztráceli sousedé, někteří bez rozloučení nepřišli do zaměstnání, některé odváželi v autech bez majáčků z domova policisté bez uniforem. Pendrek byl jako zákon, dokonce jsme měli pendrekový zákon. Státostrana trestala každého, kdo nechtěl žít podle směrnic. Někteří lidé opouštěli vlast, ale i to bylo zakázané, na hranici je honili němečtí ovčáci a střílelo se do nich. Žili jsme za ostnatými dráty, a ty byly i v nás. Podle nabubřelých hesel se dalo pochodovat v rytmu vojenských pochodů, podle jednoduchých pravidel se dalo přežít. Radost byla oficiální, a proto vážná, hlasitý smích soudruhy děsil. Nebyl jen jeden Husák, všude kolem nás byli malí krajští, okresní a místní hnusáci. Žili jsme se lži: státostrana se tvářila, že nám vládne demokraticky, a my jsme se tvářili, že jí to věříme. To byl Supl!

Jiří Bigas

Narodil se v roce 1956 v Horním Dvořišti. Po absolvování gymnázia v Kaplici studoval práva, nejprve v Brně a později na Karlově univerzitě v Praze. Prodával válcovny, byl redaktorem a šéfredaktorem, teď je živnostníkem. Žije v Praze a v Českém Krumlově. Svoji prvotinu *Kdo se dotkne duhy* publikoval v roce 1987. Další jeho knihy vyšly až po dvacetileté odmlce: *Vrahovice 119* (Dauphin 2009) a *Místečko* (Dauphin 2010). Zajímají ho lidé, jejich vztahy a pozoruhodné zákruty jejich myšlení. Má rád historky, které se staly, navzdory tomu si vymýšlí vlastní, které se ale v něčem podobají těm, které se staly.

Supl

Jiří Bigas

SUPL

Dauphin
2011/12

© Jiří Bigas, 2011

© Dauphin, 2011

Foto © Jan Horáček, 2011

ISBN 978-80-7272-404-8

ISBN 978-80-7272-294-5 (pdf)

ISBN 978-80-7272-295-2 (e-pub)

I. KAPITOLA

ZVLÁŠTNÍ ZNAMENÍ

Elišce zavřeli muže. Odjel do Prahy, a už se nevrátil, a ona nevěděla, co s ním je. Je po něm, říkala si. Leží někde v nemocnici? Šla na věbé. Nikdo jí nic neřekl.

Pohřešovaný odjel 21. srpna 1989 do Prahy a od té doby o sobě nepodává žádné zprávy, natůkal na vyklepaném psacím stroji malý neochotný příslušník. Ale až poté, co se ujistil, že se pohřešovaný pohřešuje déle než osmačtyřicet hodin a oznamovatelka je k pohřešovanému v příbuzenském poměru. Zapsal si nacionále, věk, výšku, váhu a barvu očí a vlasů, na vztah k socialistickému společenskému a státnímu zřízení a členství ve společenských organizacích se neptal.

„Zvláštní znamení?“ zeptal se nakonec.

„Učitel,“ řekla a málem vyprskla, i když slzy měla na krajíčku, protože i v téhle stresující situaci jí všechno kolem připadalo tak neskutečné: obraz prezidenta na zdi – jako ve třídě ve škole, jenomže popelníky plné nedopalků připomínají spíš zaplivanou putyku tam dole u řeky, a mříže na dveřích i na oknech – asi jako v kriminále, a ještě nástěnky s obrázky neuměle vystřihamými z barevných časopisů. K smíchu, jako škole! A možná potřebovala jen upustit trochu páry – to by asi řekl Emil, kdyby tu byl...

Ale ten se pohřešuje.

A trpaslík s malými stříbrnými hvězdičkami na červených výložkách dvěma prsty pracně natloval: žádné.

„Tak, soudružko, běžte klidně domů, my vám podáme zprávu.“

Ale nic jí neřekli.

A on se neozval.

Šla domů cestou kolem Malše, i když ta byla delší, ale na tom teď nezáleželo. Času měla dost, doma ji nikdo nečekal.

Byl horký srpen, ale Pětikostelí žilo nevzrušeně dál svůj navyký život. Město bylo ospalé a prázdné, stále ještě bez školáků, kteří jindy naplňovali ulice nesrozumitelným, jakoby ptačím křikem – každý mluví, ale nikdo neposlouchá, a nekonečným hádáním, a lenošilo s několika málo turisty, kteří trávili konec prázdnin v tom zapomenutém koutě jižních Čech.

Byl konec srpna a ve škole se po něm začínali shánět.

Jenomže co říct...

V pondělí odjel na ministerstvo školství vysvětlit, že takhle to dál nejde, že dějepis a občanskou nauku už nemůže učit jako za krále Klacka, jako kdyby se ve světě nic nestalo – a že se toho stalo! Přibývá znamení, která ukazují, že nic už nemusí být takové jako dřív, řekl při loučení; jako by sám sebe ujišťoval o správnosti své cesty, jako by si dodával odvalu. Ve Vatikánu mají polského papeže, ruský disident Sacharov je poslancem Všesvazového sjezdu lidových poslanců, v polské vládě sedí členové Solidarity a její poslanci jezdí do Prahy za českými disidenty, Polsko a Maďarsko se omluvily za intervenci svých vojsk v srpnu 1968, a u nás – perestrojka a glasnosť jsou považována za sprostá slova, anebo rovnou za zradu, řekneš to a soudruzi se ošívají, jako kdyby šlápli do lejna, a přitom vládcí Kremlu a Bílého domu... Ale o tom přece ví každý, takže to určitě vědí i na ministerstvu, jen nic nedělají; strčili hlavu do písku, a nevidí, neslyší.

Chtěla mu to rozmluvit, ale copak si dá říct!

Měl vždycky tvrdou hlavu. Říkala mu: Neblázni tahle společnost je jednosměrná ulice a všichni moudří v ní putují shora dolů, a nikdy jinak. Ale copak si dal někdy říct... Jsem členem strany jako oni. A mám na ministerstvu spolužáka, Oldu, pamatuješ? Určitě mě vyslechnou. To říkal. A vždycky byl zapálený. Sice neměl rád, když Záboj na poradách ve sborovně vykřikoval: Soudruzi jen ten, kdo hoří, může sám zapalovat, a někdy se tomu dokonce doma vysmíval, když říkal: Ten, kdo příliš často a rád zapaluje, sám brzo pohoří. Neměl rád fráze, ale nesouhlas si obvykle nechával pro sebe, nebo pro ni. A tak to nakonec byla vždycky jen taková platonická opozice u kuchyňského stolu nebo před televizorem: Tohle přece nejde dál, to se nám socialismus rozsype pod rukama... Byl ze staré komunistické rodiny, a sám člen strany od prvního ročníku na filozofické fakultě, a dělal kariéru; no řekněte, znáte ještě nějakého jiného vosumadvacetiletého zástupce ředitele gymnázia? ptal se s pýchou jeho otec, dělník z budějovické kohinorky, člen okresního výboru strany. Rychlokvaška, pošklebovali se mu za zády v Pětikostelí; no řekněte, znáte ještě nějakého jiného osmadvacetiletého zástupce ředitele gymnázia! Beran – jako jeho táta, to o něm říkávala Eliščina tchyně, jednoduchá obtloustlá paňmáma bez revolučního patosu a s angažovaností leda pro dobrý guláš z hovězí kližky nebo buchty s doma uvařenými povidly, ale i s pochopením pro drobné lidské nedostatky. Hříšky, říkávala, když její manžel doma po dobrém nedělním obědě hřímal proti rozežrané době a zkažené mládeži; jenom ty texasky, dlouhý pačesy jako vopice, a bigbít, zlobil se, a ona se klidně usmívala: Hříš-

ky, Lojzku. A Eliška ji za to měla ráda. Je erudovaný, uvědomělý, v kolektivu oblíbený, ale paličatý paličák, a při sebemenším nesouhlasu vyletí jako čertík z krabičky, napsal mu do posudku Záboj...

„Soudružko!“

Prudce s sebou trhla: Záboj!

„Prosím tě, Eliško, co je s Emilem? Prázdniny pomalu končí, já nevím, kde mi hlava stojí. A Emil nikde!“

Už nemohla tvrdit, že je u rodičů, že odjel na návštěvu za bratrem na Slovensko a zůstal tam, už nevystačila s vysvětlením, že mu není dobře a leží, ani to, že ho na ulici srazilo auto a že ho odvezli do nemocnice na vyšetření, si vymyslet nemohla. Už se nedokázala vytasit s žádnou milosrdnou nebo nemilosrdnou lží. Teď už ne.

„On, soudruhu řediteli – vlastně já...“

„No-no, tak co se děje? Stalo se něco... mezi vámi?“

„Je nezvěstný. Teď jsem byla na věbé.“

„A co ti řekli?“

Vypadá, že neví, co s očima, co s rukama. Chvíli je má v kapsách, chvíli si přičesává přehazovačku, kterou mu vítr zvedá, a odkrývá tak vrásčitou pleš, a hned zase si popotahuje šosy saka.

„Nic.“

„Ale něco přece musejí...“

„Nikdo nic neví. V pondělí odjel do Prahy, a už se nevrátil.“

„Do Prahy? Tam teď byla nějaká mela, tak se snad do něčeho nepřípletl, mohli ho třeba zranit. No – já myslím, že ho příslušníci najdou, kdyby třeba ležel v nemocnici... U nás se lidé jen tak neztrácejí.“

A jeden člověk?!

Soudruzi, o člověka nám jde v socialismu především... Hřímá letos na prvního máje z tribuny na Vítězném náměstí Kostěj nesmrtelný, tajemník okresního výboru strany. Jistě, jistě, všechno víme, ujišťoval, o každém víme všechno, i v kolik ráno vstává a v kolik večer chodí na kutě, a všechno máme podchycené, každou věc, každý kousek majetku, národního i soukromého, u nás se nemůže nic ztratit, ujišťoval potom cestou na radnici místní papaláše. Do prdele, Jarouši, u nás se přece nic nesmí ztratit! křičel v salonku za slavnostním sálem národního výboru, kde bylo pro vyvolené kádry a jejich manželky připraveno bohaté pohoštění, na Skoka, a bouchal přitom pěstí do stolu. A ty, Jarouši – tobě se ztratily podpisové archy z rezoluce odsuzující Několik vět! A kdo nám teď uvěří, že nás lid podporuje?

A přitom – člověk se ztratí, a nikdo neví nic. A možná ani vědět nechce, napadlo Elišku.

„Tak já poběžím,“ řekl Záboj. „A hlavu vzhůru, nic se přece nejl tak horké.“

Šla podle řeky. Je to sice delší, ale málokdo tudy chodí, a tak aspoň nikoho nepotká a s nikým se nebude muset vybavovat. Hlavně nebude muset něco vysvětlovat.

„To je kobyłka, chlapi!“

„Jo–jo, ta má rasu...“

Sbíhají se sliny štamgastům v Očku. Liška Eliška, zrzavá lištička; každý by si dal říct...

„A nese se, jako by ho tam eště měla.“

„Oldo, ty seš fakt dobytek!“

„To já jen tak, že se tak nese. Chlapi, tu tak dostat do pelechu.“

„Nežvaň, na takovou nemáš!“

Provokuje Bivoj. Ale Olda kanalizátor se nedá: „Náhodou...“

„Jo – náhodou, kdyby sis náhodou někdy umyl ty mastný pačesy, byl by z tebe donšajn, svůdce žen, že jo,“ neodpustí si Kozel. „Stejně budeš muset k holiči, ty vole, místní komanči s esenbákama prej chystaj zátah na máničky. Když nebudeš mít dlouhý vlasy v občance, napaří ti pokutu a eště vostřihaj chlupy na hlavě.“

„Hele, neser!“

„A že s ní dneska není ten její rychlokvaška...“

„Ten robot! Asi bude zase na školení.“

Eliška je neposlouchá; proč by měla.

Očko je hospoda se špatnou pověstí až dole u řeky a žádný slušný člověk tam nesesává, leda póvl – tak se tady v Pětikostelí v lepší společnosti říká řezníkům a zedníkům a pomocným dělníkům, jakoby to ani nebyli proletáři a vedoucí síla společnosti, když chodí pít pivo a mazat karty do pajzlu na břehu a ještě s takovým vyvrhelem lidstva, jako je kopáč Olda, který od pondělí do pátku čistí pětikostelní kanalizaci. A kanalizátor asi nejní člověk! vzteká se potom Olda. A co tady Aristoteles, ten jim nevoní taky? To ale Kozel, recidivista propuštěný na jaře na podmínku, neví, a kolem Řeka našlapuje jako jehlách; voní, nevoní, čučí jako vrah a takovej jako von se nerozmejší dvakrát, i protřelej kradák musí bejt vopatrnej. Aristoteles je bývalý partyzán, prý hrdlořez, z Řeka do Pětikostelí ho vyhnali černí plukovníci, když si po válce vyřizovali účty s komunisty, když nemusí, nemluví, a tak ani teď nic neřekne, leda po nich sem tam hodí zlým krvavým okem. Jo, tam jim vzali správnou míru, pošklebuje se Kozel; jako vždycky, když zrovna nepolyká stu-

denou desítku. Ale na nic se Řeka nezeptá, i když mu zvědavost nafukuje hubu, ani na to, jestli pod Olympem zabíjel ženské a děti, jestli jim podřezával krky tak jako Bivoj dobytku na jatkách...

„Chlapi, dopíte to pivo, tady nesu další, tak at k vám nemusím dvakrát.“

„Hele, Bimbo, to ho mám do sebe lejt jak do kanálu. Vono by tě pro pár kroků nebylo.“

„To víš, Kozle, zrovna kvůli tobě se přetřhnu.“

„Dyť ty tvoje slivky stejně za moc nestojí.“

„Tak sem nelez, nikdo tě nenutí.“

„No jo, ale za dvě voči jinde v Pětikostelí pivo nedostaneš.“

Končí debatu Bivoj. A s řezníkem, co vypadá jako gorila, se nikdo hádat nebude, takže zazvonil zvonec – a všem těm řečem je konec.

„Tak to tady nechej, no.“

Nebylo by lepší, kdyby se opíjel? Seděl by tady mezi nimi, vykládal nesmysly, a třeba i oplzlé nesmysly, a doma mi občas místo politického školení třeba natloukl? myslí si Eliška. Pořád lepší než být pohřešovaný. To zní – hrozně! Skoro jako pohřbený...

Doma si uvařila čaj, sedla si k oknu a mechanicky vzala do rukou noviny, které ležely na stole pod oknem; byly několik dnů staré, ale schovávala je pro Emila – jako vždycky, když byl na pár dní pryč, na školení a tak... O narušení klidu a veřejného pořádku na Václavském náměstí v Praze se pokusilo asi 1.500 osob. Pod záminkou 30. výročí srpnových událostí 1968 chtěly uspořádat nepovolenou demonstraci s cílem vyvolat atmosféru napětí a násilí. K tomuto jádru se postupně přidávali militantní provokatéři a kriminální osoby. Jejich provokační úsilí se však nese-

tkalo s podporou občanů a návštěvníků Prahy, kteří narušování klidu odsoudili. Na potlačení nepokojů byli povoláni příslušníci Veřejné bezpečnosti a Lidových milicí. Zatčeno bylo 320 Čechoslováků a 56 cizinců... Četla jako automat; v hlavě měla tupé nic.

A ani nevnímala, co čte.

No co, kachny, říkával nad novinami její otec.

Ale ani on tu není.

Pořád byla duchem nepřítomná, jakoby ve snu, nebo s horečkou, pořád nechtěla myslet na to, co se mu mohlo stát, jako by to tím snad mohla přivolat. Ale–ale, smál by se Emil, kdyby tu byl. Události předcházejí našemu přemýšlení o nich, a nikdy naopak, protože potom bych neučil dějepis, ale futurologii, smál by se, jako se smál, když mu jednou řekla, že takhle to nemůže pokračovat, když z funkcionářů se staly automaty na fráze, poučky, citáty, zákazy a příkazy, návody a definice; jste jako mluvící stroje, a přitom nemáte co říct, a těm, co mají, jste zavřeli ústa. Lidem jste zakazovali tak dlouho věřit, až přestali věřit úplně všemu, hlavně vám, mluví jinak doma a jinak na veřejnosti, dělají jen to, k čemu je někdo přinutí zastrašováním nebo násilím. A tak už spolu ani nemluvíme, jen si vyměňujeme naučené bezobsažné věty, jako bychom byli roboti, přetvářka je každodenní maska na tváři a obyčejná lidská slušnost nic neplatí, filmy, písničky a knížky jsou zakázané, i myšlenky jste dali na index, když náhodou uděláte jeden krok dopředu, hned zase ustoupíte o dva zpátky, a tohle je konec toho tvého socialismu, řekla. Ale on se smál, protože měl svoji vlastní víru, které říkal dějinný optimismus, ale potom zvažněl: Máš pravdu, a proto

musíme socialismus zreformovat, protože když to neuděláme teď, už nikdy žádný socialismus nebude... Táto, když nic neuděláme, je se socialismem konec, říkal naléhavě tchánovi, když byli u jeho rodičů naposledy, po dobrém obědě – králíčí pečince na česneku s kouskem tučného bůčku, s bramborovým knedlíkem a se špenátem. Žádný strach, Emile, však voni to soudruzi nahoře mají dobře spočítaný, uklidňoval tchán; možná víc sebe než jeho... Soudruhu, když teď nic neuděláme, možná už žádný socialismus nebude, Emil to hučel Kostějovi do ucha po letošní prvomájové manifestaci, když okresní tajemník dohřímal o úspěších a vymoženostech; snad vážně věřil, že ho může přesvědčit a že se dá něco změnit. Ale ono se nic neří tak horké – Kostěj s hubou plnou šunkového chlebičku měl pro strach uděláno, anebo strach cokoli měnit... A Koehler, předseda pěti-kostelní stranické organizace: No jo, soudruhu, ale něco bysme udělat měli, tady lidi nechtěj už ani do průvodu, vymýšlej si nemoc a bůhvíco eště, a leckdo si už ani nevymejšlí – prostě nepřijde. Soudruzi odmítají funkcionářit, nechtěj podporovat naši politiku, pohádat se o ni a třeba i poprat. Dělníci ze strojírny pokládají členský legitimace, nechtěj už být ve straně – dělníci! Prej jim je členství na prd, když děti vyrostly, a voni to mají za pár do důchodu, na kádrovém profilu už jim nesejde. A lidi jak si votvíraj hubu! Veřejně žvaní po hospodách o tom, co hlásila Svobodná Evropa. Před pár lety bysme jim dali pěkně po bolševicku před držku, ale dneska... Ale ale, soudruhu, ono se nikdy nic neří tak horké – Kostěj s pusou zapatlanou od vlašského salátu hýřil optimismem: Žvaní, ať si žvaní, klidně je nechte žva-

nit. Dělají něco? Nedělají. A tak je máme všechny v hrsti a můžeme je za to jejich nicnedělání kdykoli skřipnout. A dělají něco proti nám? Nic, ne? Ani prd, soudruhu, hlásil příčinlivě nadporučík Košťál. Na ochmelky nedbejte, hlavně mládež je třeba přidržet u naší věci, poučoval Kostěj. Souhlas, soudruhu, souhlasil Koehler. Bylo to na zvracení, vzpomíná Eliška. Ale svazáci by něco udělat měli, mlel Koehler, to je pořád jen samá diskotéka, samý běžím s hovnem proti plátnu, ale, soudruzí, třeba nějakou besedu by to chtělo, aby se mladým ukázalo, zač je toho loket. A Kostěj: A právě to je úkol tady pro našeho Emila...

Tak proto odjel; aby se konečně hnuly ledy.

Ale nedal o sobě vědět!

Nejdřív si myslela, že je s kamarádem z ministerstva. Třeba se opili, třeba skončili někde na chatě a opíjejí se při vzpomínání na staré zlaté časy na fakultě. Když mu ale zavolala na ministerstvo, nevěděl nic. Vlastně řekl, že o Emilovi nic neví; ne, Emila neviděl, měl přijít, ale nepřišel, a ani nezavolal, a tak neví, kde je, ale uteklo mu: Aby snad propánakrále... Nedořekl a bez rozloučení zavěsil. Zůstala chvíli sedět s němým sluchátkem v ruce a přemýšlela, co vlastně nedořekl. Ale nechtěla na nic přijít, opravdu žádné vysvětlení si domýšlet nechtěla, aby náhodou něco nepřivolala, a navíc tomu sama neuvěřila.

To snad raději přestat myslet.

Ale copak to jde!

Zatelefonovala Emilovým rodičům. Dlouho se k tomu nedokázala přimět, protože věděla, že bude muset odpovídat na spoustu dotěrných otázek; a nepohádali jste se, děvenko? Nestalo se u vás něco... A vyslechnout skryté i otevřené na-

rážky; to je divný, holka, podívej, todle by náš Emil nikdy neudělal! Nikdy před tím se u nás nic takovýho nestalo! Před čím asi? Před čím! Chtělo se jí křičet, když jí tchán bez obalu řekl:

„Podívej, holka, todle se mi nezdá, a tak si myslím, že to bude nejspíš tvoje vina, když před tím nic podobného neudělal! Manžel se drží doma, když ho tam má co držet!“

Asi ho měla přivázat provazem za nohu k noze stolu, zamknout dveře a zahodit klíč...

„Já si to zjistím,“ řekl nakonec. „Poptám se na esenbé.“

„Tam jsem byla.“

„Já to vyšetřím!“ řekl tvrdě a zavěsil.

Neplakala – nemohla, nevěděla co oplakávat...

Školní rok byl za dveřmi, tak blízko, že si začala přát, aby snad nikdy nepřišel. Nemusela by nikomu nic vysvětlovat, ani Drahuně, ani kolegům v kabinetu, ani studentům. Ale přišel.

A navíc přišlo předvolání.

„Jen běž, Eliško,“ řekl Záboj. „Soudruzi pro tebe určitě budou mít nějakou zprávu.“

Snad...

Tentokrát ji neodvedli do místnosti k malému esenbáčkovi se stříbrnými hvězdičkami na rameňou. V zakouřené kanceláři náčelníka místního oddělení je to ale navlas stejné – prezident Husák na skobě ve zdi, český lev s hvězdou v hlavě na husitské pavaze hned vedle a vedle ještě nástěnka, jako ve škole, jenom dost zastarala, pořád ještě na ní vítězí Vítězný únor s Gottwaldem ve vypůjčené beranici. A venku? Teplý konec léta.

„Dobrý den, pane Košťál,“ řekla.

Vždyť ji zná... I ona ho zná, zná ho z mnoha oficiálních akcí. V olivové uniformě a s brigadýr-

kou na hlavě je vždycky tak jiný mezi ostatními představiteli v šedých oblecích, vlastně tak stejný – stejně jako oni hodně kouří, rád si nacpe břicho šunkou a uherským salámem na recepcích, kam lid manifestující venku pod okny za tu naši společnou věc, jak s oblibou opakuje Kostěj, nesmí, a nejčastěji do sebe obrátí pár pořádných stakanů vodky. I teď cítí jeho páchnoucí dech; je cítit po cigaretách, lógru ze silného turka a laciném alkoholu, i z jeho pomačkané a nevyčištěné uniformy a z vlasů je cítit ten erární esenbácký odér. Zvedl se jí žaludek.

„Sedněte si, soudružko.“

Úředně, stroze. To tam je podbízivé tykání z recepcí a přátelské pobízení: No – jen si dej, soudružko učitelko, šunka je výborná, sám sem měl dvakrát. A že nevidím manžela! Ale je tu, pane Košťál, někde tu bude...

„Našli jste ho? Už o něm něco víte? Kde je?“

A dál už nemůže. Ani se ptát, ani pomyslet...

A on? Nic, jen čučí, nevraživě a nepřátelsky, jako by chtěl tím zlým kukučem udělat domovní prohlídku rovnou tady v její hlavě.

„A vy, co víte vy?!“

„Já – nic!“

„Nevíme nic,“ plácne najednou otevřenou dlaní do stolu. Prsty má žluté od nikotinu a za nehty špínu; má se začít bát? „Ale je tadyk důvodné podezření, že zradil, že zběhl do kapitalistické ciziny. A vy že ho krejete!“

Panebože, co to naznačuje...

„Má tam nějaké příbuzné nebo známé? Naznačil vám někdy něco?“

„Ale, pane Košťál, vždyť ho znáte!“ Skoro vykřikla. „Kam by utíkal? Má rád tohle město, tuh-

le zemi a žije a pracuje pro socialismus. A jeho otec je přece člen okresního výboru strany – vždyť to víte!“

„Vim, co vim, dneska všickni méněj barvu, a jen nejpevnější soudruzi nepovolí.“

„Ale přece sám nevěříte...“

„Tadyk nejde o víru, soudružko,“ řekl důležitě. „Tak máte nějaký poznatky, který můžete sdělit orgánům Veřejné bezpečnosti?“

Poznatků by bylo, pomyslela si, zatímco on si chystal list nažloutlého dřevitého papíru, dva kopíráky a dva tenké průklepové papíry do psacího stroje, ale ty se sotva hodí do protokolu... Komunistům skoro nikdo nevěří, socialismus skoro nikdo nepodporuje, a také otravně donekonečna opakované hry na boj za mír a očekávání lepších zítřků i předstírání budovatelského nadšení v prvomájových průvodech už občany přestaly bavit. A koho by bavilo čekání v nekonečných frontách na maso, banány, boty, toaletní papír, hygienické vložky, ubrousky, cukr, kmín a pepř, dokonce i na mléko a rohlíky – ty jsou sice jako z gumy, ale po třetí hodině odpoledne už v samoobsluze na sídlišti stejně nejsou k dostání. Leda v Pramenu na rohu na náměstí naproti radnici jich má Brejžek pár schovaných pro strejčka příhodu, ale jen proto, že naproti je radnice a občas odtud k němu někdo zaběhne, jakoby jen tak, ale ve skutečnosti na kontrolu; znáte to – důvěřuj, ale prověřuj, aby se nahoru dalo hlásit, že se zásobováním obyvatelstva je všechno, až na drobné poruchy, v pořádku, když i rohlíky ve tři odpoledne v Pramenu ještě mají. Ale tohle se do protokolu asi nehodí.

„Jaké poznatky myslíte?“

„No – choval se v poslední době podezřele?“

Choval, ale do protokolu to nepatří. Jako by přestával věřit tomu, co píše Rudé právo. A co chvíli se utrhoval na televizi a poškleboval se zprávám z rádia. Ale ani to se do protokolu nehodí.

„Ne!“

„Tak vy vlastně nic nevíte?“

„Nic!“

„Dobro, dobro, tak mi to tadyk podepište... A doufám, že ste vypovídala pravdivě, protože vás poučuju, že by vám jinak hrozilo trestní stíhání pro neoznámení trestného činu nezákonného opuštění republiky, jasno!“

Když se k ní s papíry v ruce sklonil, skoro se pozvracela.

Šla domů.

Asi bych měla jít zpátky do školy, říkala si. Ale neuměla si představit, jak bude čelit otázkám Zábaje a všech ostatních, teď, když už ví, že Veřejná bezpečnost Emila nehledá jako ztraceného. Šla dlouhou cestou kolem Malše, ale na tom jí teď nezáleželo, když doma nikdo nečeká a do školy se jí ani za mák nechce. A v uších jí pořád znělo to esenbácké bubu. A co teď bude se mnou? napadlo ji.

Ale zahrnala ty myšlenky.

U mostku na Sokolskou louku; ale Sokolská se jí teď říkat nesmí, protože Sokol je pro komunisty sprosté slovo, tak se jí říká Dlouhá, i když dlouhá ve skutečnosti není, z jedné strany ji zkracuje lesík, tak akorát pro milence, a z druhé zahrádka, ve kterých několik neuvědomělých obyvatel Pětikostelí, inklinujících podle tvrzení místních komunistů k soukromničení, pěstuje okurky, mrkev a cibuli, potkala Koehlera. Byl sám, a to jí připa-

dalo divné, protože soudruzi teď osamoceně ven často nevycházeli, a ukazovali se raději jen na velkolepých oslavách na vysoké tribuně a pod ochranou esenbáků a lidových milicionářů, a když si náhodou vyšli sami, tvářili se, jakoby nic, jako by ani nebyli, jako kdyby v kapse nebo někde doma v šupletí neopatrovali rudou stranickou legitimaci, a svoji pevnou a neochvějnou uhlířskou víru projevíli jen, když si začala nějaká protivná bába, třeba Stará osoba: Pane Koehler, viděl ste to, to je dneska mládež, koukněte na ty mladý – jak vypadaj, co maj na sobě, a ty vlasy... Nojo, hrůza, paní! Čest! Koehler jí pomůže! Má tady slovo a vlastně i moc, i když je to jen obyčejný dělník. Ale tchán je přece taky dělník a má vysokou funkci, a kdo jiný by měl pomoci... Ani ji nepozdravil. Tvářil se, jako by ji neviděl, odvrátil obličej a rychle pryč. A to bylo šokující, protože mu chtěla říct jen to, že se Emilovi něco zlého stalo, a protože si pamatovala, jak přátelsky se k němu vždycky choval.

Ale to tu Emil ještě byl, a nikdo ho z ničeho nepodezíral.

Zvedl se jí žaludek.

Blít a vyblít se z toho všeho!

Učitelka by takhle mluvit neměla, ani učitelka němčiny a latiny, ale ona to přece nikomu neříká, jen sobě, a přece se jí z toho a z toho všeho zvedl žaludek. Koehler býval u nich doma pečený vařený, běhal za Emilem s každou hloupostí třeba přes půl města; jdu se poradit, soudruhu, ty si študoval, tak nejlíp víš, jak to správně napsat, aby to bylo podle směrnic a v duchu usnesení, a taky víš, jaká je teď hlavní stranická direktiva, víš, já nevím, co ty lidi dneska chtějí, stěžoval si v poslední době, nám přece de hlavně vo člověka, ale

jak jim vysvětlit, vodkad' vítr fouká, když mládež si už neváží ničeho, ani míru, ani socialismu, ale to já vím, že ty seš jinej, soudruhu, dodával, a to víš, že ty máš moji podporu dycky a všade a v každěj situaci, ať se nevim co děje... Ale to byl Emil ještě tady, a nikdo ho nepodezíral z trestného činu nezákonného opuštění republiky. Stála na úzkém mostku nad řekou, dívala se, jak pod ní ubíhá voda, a najednou jako by dostala mořskou nemoc, zvracela a zvracela do té kalné vody pod sebou. Smutek a beznaděj. Všechno. A potom s prázdným žaludkem a hlavou plnou všelijak zpřeházených myšlenek, na které chtěla zapomenout, a předtuch, na které nechtěla ani pomyslet, dostala chuť napít se; ale ne čaje nebo kávy a sama doma v prázdném domku pod Vyhlídkou, dostala chuť na něco silného a hořkého, co možná má doma v obývacím pokoji v sekretáři po rodičích – ale co teď doma a sama, a co určitě mají tady v restauraci na břehu Malše.

Co na tom že Očko je hospoda se špatnou pověstí... Elišce to může být ukradené, k smíchu, opravdu, co jí na tom záleží, když ona teď bude učitelka a manželka se zničenou pověstí!

Vešla a řekla:

„Prosím, dejte mi skleničku nějakého hořkého likéru.“

„Ale já tady mám, paninko, leda ferneta. To víte, u nás žádný dámský likéry nevedeme.“

„To je jedno, nalijte, co máte.“

„Ta má předstih, ty vole,“ sbíhají se štamgastům sliny.

„A ten podvozek!“

„Jednom aby jí nehaprovalo mazání, když je pořád jalová a bez sviště.“